پژوهش در علوم ورزشی
شمارهٔ دوازدهم، ص‌ص ۸۶-۷۱
دریافت: ۸۵/۸/۲۷
پذیرش: ۸۵/۱۱/۱۴

طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامهٔ درسی تربیت‌بدنی دورهٔ ابتدایی ایران

محمد جوادی پور[۱]، دکتر مجید علی‌عسگری[۲]، دکتر علی‌رضا کیامنش[۳]، دکتر محمد خبیری[۴]

۱. دانشجوی دوره دکترای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تربیت معلم، ۲. استادیار دانشکدهٔ روان‌شناسی دانشگاه تربیت معلم، ۳. استاد دانشکدهٔ روان‌شناسی دانشگاه تربیت معلم، ۴. استادیار دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تهران

چکیده

بخش اعظم اهداف تعلیم و تربیت از طریق شرکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های ورزشی و حرکتی قابل تحقق است. تربیت بدنی به‌عنوان یکی از شاخه‌های اصلی تعلیم و تربیت نقش مهمی درفرایند رشد جسمانی و روانی فراگیران ایفا می‌نماید و یکی از دروس اصلی در بسیاری ازکشورهاست و برنامه‌های درسی آن همواره بازنگری و اصلاح می‌شود.

رویکرد استراتژیک برای تدوین برنامه‌های درسی یکی از رویکردهایی است که بیشتر برنامه‌های درسی تربیت بدنی به سوی آن گرایش پیدا کرده است، بر این اساس با مطالعه و بررسی اسناد و مدارک برنامه‌های درسی برخی ازکشورها و مبانی نظری برنامهٔ درسی تربیت بدنی تلاش گردید الگوی مطلوب برای درس تربیت بدنی با رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک طراحی گردد. در این رویکرد توجه به چشم‌انداز، بیانیهٔ مأموریت و اصول حاکم بر برنامهٔ درسی از نکات برجسته آن می‌باشد که عناصر برنامهٔ درسی بر اساس رویکرد فراگیر محوری و توجه به علایق و نیازهای دانش‌آموزان شکل گرفته است. این الگو با تلفیق حوزه‌های مرتبط با برنامهٔ درسی، عناصر راهبردی و عناصر اساسی برنامهٔ درسی تربیت بدنی، هماهنگی این درس را در نظام آموزشی افزایش داده که در صورت اجرا بسیاری از اهداف تربیت بدنی در مدارس تحقق خواهد یافت. برای اعتبار بخشی الگوی پیشنهادی از نظرات کارشناسان تربیت بدنی و برنامه‌ریزی درسی استفاده شده که

Archive of SID

www.SID.ir

درصد بالایی از نمونهٔ آماری الگوی مذکور را تأیید نموده‌اند.

واژه‌های کلیدی: برنامهٔ درسی تربیت بدنی، الگوهای برنامهٔ درسی، طراحی برنامهٔ درسی، اعتباربخشی، دورهٔ ابتدایی

مقدمه

تربیت بدنی به‌عنوان یکی از رشته‌های تعلیم و تربیت، نقش مهمی در تحقق اهداف آن ایفا می‌نماید و در بسیاری از کشورها در برنامهٔ درسی یک درس اجباری به‌شمار می‌آید. آمار نشان می‌دهد که در ۸۶٪ مدارس ابتدایی و ۸۴٪ مدارس متوسط بیشتر کشورها برنامهٔ درسی تربیت بدنی یک درس اجباری است(۱). از این علم تعاریف مختلفی ارائه شده که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

«تربیت بدنی بخش مهمی از تعلیم و تربیت است که از طریق حرکت و فعالیت‌های بدنی جریان رشد در تمام ابعاد وجود انسان را تسهیل می‌کند و باعث شکوفایی استعدادهای مطلوب می‌گردد»(ص ۲۰)(۲).

امیرتاش در تعریف مذکور ضمن اشاره به ماهیت و نوع فعالیت‌های موجود در این رشته به تأثیر آن نیز در نقش اهداف تعلیم و تربیت می‌پردازد. به تعبیرِ دیگر، تربیت بدنی را معادل با «تربیت شدهٔ جسمانی[1]» می‌دانند(۱). در این تعریف نیز ارتباط بین تعلیم و تربیت و تربیت بدنی به‌عنوان بعدی از ابعاد اصلی تعلیم و تربیت روشن شده است.

با توجه به اهمیت این درس در نظام آموزشی و ضرورت پرداختن کودکان و نوجوانان به آن، هماهنگی و انسجام آن با سایر دروس برنامهٔ آموزشی مدارس بیشتر شده است. رویکرد برای تدوین برنامه‌های تربیت بدنی در سال‌های اخیر برنامه‌ریزی استراتژیک[2] بوده و این موضوع سبب پیوند و نزدیکی این درس با سایر درس‌ها شده است. در نگرش راهبردی ابتدا چشم‌انداز این درس تدوین و بر اساس آن به مراحل بعدی توجه می‌شود. تعلیم وتربیت ازطریق حرکت و بازی چشم‌انداز روشنی برای درس تربیت بدنی مدارس ابتدایی است (۳،۴).

1. physically educated
2. Strategic planning

Archive of SID

www.SID.ir

برنامه‌هایی که با رویکرد جامع و استراتژیک تدوین شده‌اند، توانستند نگاه چندبعدی داشته باشند و با نگرش دقیق به منابع و مراحل برنامهٔ درسی همهٔ ابعاد مورد نظر در برنامهٔ درسی را تحت شعاع قرار دهند(۵).

تعیین رویکردهای اساسی همچون آمادگی جسمانی، حرکت و شیوهٔ زندگی فعال و تعیین استانداردهای محتوا و یادگیری بر اساس آن‌ها در دورهٔ ابتدایی نگاه کامل و جامعی در این زمینه به شمار می‌آید(۶).

چنانچه در عناصر برنامهٔ درسی جهت‌گیری‌ها به سوی یکی از منابع متمرکز گردد، می‌توان الگوهای مختلف برنامهٔ درسی را شناسایی نمود. الگوهای تربیت بدنی توسعه‌ای، انسان‌گرایی، آمادگی جسمانی، آموزش حرکات بدنی، مطالعات حرکت‌شناسی، تعلیم و تربیت از طریق بازی، خودشناسی و آموزش به معنای مراحل رشد از عمده‌ترین الگوهای طراحی برنامهٔ درسی تربیت بدنی به‌شمار می‌آیند(۷).

به‌رغم پیشرفت و توسعهٔ برنامه‌های درسی تربیت بدنی در دنیا و بهره‌برداری مداوم از نظریه‌های برنامهٔ درسی و الگوهای طراحی برنامهٔ درسی، برنامهٔ درسی تربیت بدنی در کشور ما با پیشرفت‌های علمی همراه نبوده است. در این مجموعه کلیات، منابع برنامهٔ درسی، رویکردهای تدوین برنامهٔ درسی، محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی آن در مقطع ابتدایی روشن شده است(۸).

آموزش این درس به‌صورت سنتی انجام می‌شود و بسیاری از معلمان دانش اندکی در مورد محتوای آن دارند(۱۱-۹).

با توجه به پیشرفت‌های دانش برنامهٔ درسی و برنامهٔ درسی تربیت بدنی در جهان معاصر و افزایش الگوهای طراحی برنامهٔ درسی و اهداف برنامهٔ درسی تربیت بدنی در این مقاله تلاش شده که بر اساس یافته‌های نظری از علوم ورزشی و ورزش تربیتی در حوزهٔ برنامهٔ درسی، الگوی مطلوب برنامهٔ درسی تربیت بدنی برای دورهٔ ابتدایی طراحی و با استفاده از نظرات کارشناسان تربیت بدنی و برنامه‌ریزی درسی اعتباربخشی شود.

پرسش‌های پژوهش

۱. ویژگی‌ها و خصوصیات رویکردها و الگوهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی چیست و الگوی مطلوب کدام است؟

Archive of SID

www.SID.ir

۲. آیا از نظر متخصصان تربیت بدنی و برنامه‌ریزی درسی، الگوی پیشنهادی برنامهٔ درسی تربیت بدنی از اعتبار لازم برخوردار است؟

روش‌شناسی پژوهش

روش انجام پژوهش از نوع توصیفی ـ تحلیلی است و در بخش اعتباربخشی الگوی پیشنهادی به‌صورت زمینه‌ای انجام شده است. تلاش گردید بر اساس مطالعهٔ اسناد و مدارک و مبانی نظری برنامهٔ درسی تربیت بدنی، الگوها و رویکردهای برنامهٔ درسی برخی از کشورها، الگوی مطلوب برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی ایران طراحی شود. پس از آن برای اعتباربخشی الگوی پیشنهادی ۲۰ نفر از متخصصان برنامه‌ریزی درسی و تربیت بدنی از دانشگاه‌های تهران، تربیت معلم، تربیت مدرس و علامه طباطبایی به‌عنوان نمونهٔ آماری پژوهش و با روش تصادفی ساده انتخاب شدند و با استفاده از ابزار پرسشنامه و به‌صورت مصاحبهٔ حضوری الگوی پیشنهادی پژوهش اعتباربخشی گردید. جامعهٔ آماری پژوهش ۳۱ نفر می‌باشند که ۲۰ نفر به‌عنوان نمونهٔ آماری انتخاب شدند. متخصصان تربیت بدنی با گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی آشنا به تدوین برنامه‌های درسی در نمونهٔ آماری استفاده شدند. اکثر متخصصان رشتهٔ تربیت بدنی با گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی در دانشگاه‌های تهران، تربیت معلم و تربیت مدرس حضور دارند و به این دلیل در نمونهٔ آماری از این دانشگاه‌ها استفاده شده است. در رشتهٔ برنامه‌ریزی درسی نیز افرادی که با تدوین برنامهٔ درسی تربیت بدنی آشنا باشند بسیار اندک هستند و این‌گونه متخصصان در دانشگاه‌های تهران، تربیت معلم، علامه طباطبایی و تربیت مدرس حضور دارند. در خصوص اعتبارسنجی الگوی برنامهٔ درسی با توجه به اینکه از نظر متخصص موضوع درسی و برنامه‌ریزی درسی برای طراحی الگو به‌طور توأمان استفاده شده است لذا در نمونه‌های پایین پاسخگو خواهد بود.

پیشینه پژوهش

هاردمن و مارشال در سال ۱۹۹۰ در مطالعهٔ خود وضعیت تربیت بدنی را در مدارس کشورهای جهان با حمایت کمیتهٔ بین‌المللی المپیک بررسی نمودند. نتایج این پژوهش بر مبنای بررسی پیشینه و پرسشنامه از ۱۲۶ کشور و منطقهٔ مستقل آموزش و پرورش در

Archive of SID

www.SID.ir

اجلاس جهانی تربیت بدنی در سال ۱۹۹۹ ارائه شد. عناوین مورد بررسی در این پژوهش عبارت‌اند از:

۱) ضروری بودن برنامهٔ درسی تربیت بدنی؛ ۲) زمان اختصاص داده شده؛ ۳) وضعیت درس تربیت بدنی؛ ۴) منابع مالی؛ ۵) وسایل و تجهیزات؛ ۶) نیروی انسانی؛ ۷) معلم آموزش دیده؛ ۸) عنوان درس تربیت بدنی.

نتایج بررسی نشان می‌دهد که در کشورهای مذکور به درس تربیت بدنی به‌عنوان یکی از درس‌های اصلی توجه شده، اما منابع و امکانات لازم برای توسعه این درس فراهم نگردیده است(۷).

پاول نیکولای و همکاران در سال ۱۹۹۷ معیارهای الگوی آکادمیک ایالت ویسکانسن[1] را برای درس تربیت بدنی تدوین نمودند. دراین الگو، استانداردهای محتوا، اجرا و اثربخشی تهیه شده و همهٔ برنامه‌های درسی بر اساس آن شکل گرفته است(ص ۶)(۴).

راهنمای برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی امریکا در سال ۱۹۹۹ تدوین گردید. در این برنامه بر شیوهٔ زندگی فعال به‌عنوان رویکرد اصلی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی تأکید شده و اعتقاد بر این است که از طریق مشارکت جدی دانش‌آموزان به میزان حداقل ۱۵۰ دقیقه درطول هفته اهداف تربیت بدنی حاصل خواهد شد. افزون بر رویکرد شیوهٔ زندگی فعال در این برنامه بر رویکردهای حرکات بدنی و فردی، اجتماعی و فرهنگی نیز تأکید شده است(۵).

انجمن بین‌المللی سلامت، تربیت بدنی، تفریح، ورزش و حرکات موزون[2] در سال ۲۰۰۱ با همکاری یونسکو معیارهای بین‌المللی برای تربیت بدنی و ورزش مدارس را منتشر کرد. در این مجموعه معیارهای کارایی و اثربخشی حرکات، دانش و کاربرد مفاهیم حرکات، افزایش آمادگی جسمانی و سلامت شیوهٔ زندگی فعال جسمانی، رفتار فردی ـ اجتماعی و فرهنگی بحث شده است(۶).

مارک جیم تیمبو ۲۰۰۲ در پایان‌نامهٔ دورهٔ دکترای برنامه‌ریزی و آموزش به تدوین برنامهٔ درسی تربیت بدنی کشور مالاوی پرداخت. پژوهشگر به استناد چهار برنامهٔ آموزشی که در

1. Wiscon's Model Academic Standards for Physical Education
2. International council for health, physical education, recreation, sport and dance

Archive of SID

www.SID.ir

کشورهای آمریکا و انگلیس اجرا شده تلاش نموده برنامهٔ درسی ویژه کشور مالاوی را طراحی و هنجاریابی نماید(۱۲).

دپارتمان تعلیم و تربیت ایالت کالیفرنیا در سال ۲۰۰۴ مدل استاندارد تربیت بدنی را برای مدارس دولتی طراحی نمود. برای تحقق معیارهای پنجگانه در دورهٔ ابتدایی در هر پایه تحصیلی، معیارها در پنج قلمرو مفاهیم حرکات بدنی، مدیریت بدن[1]، حرکات جابه‌جایی[2]، مهارت دستکاری کردن[3] و مهارت‌های ریتمیک و منظم ذکر گردید(۱۳).

در سال ۱۳۷۹ مجموعه‌ای با عنوان راهنمای برنامهٔ درسی تربیت بدنی در دورهٔ ابتدایی توسط گروه تربیت بدنی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش انتشار یافت. این مجموعه مبانی و اهداف برنامهٔ درسی تربیت بدنی را نام برده و رویکردهای برنامه‌ریزی درسی را در کشورهای مختلف و در ایران بیان نموده است(۸).

مطالعهٔ تطبیقی برنامهٔ درسی تربیت بدنی در دورهٔ ابتدایی ایران و کشورهای منتخب جهان و ارائهٔ الگو، پژوهشی است که محمدرضا اسمعیلی در پایان‌نامهٔ دورهٔ دکترای تربیت بدنی دانشگاه تربیت معلم در سال ۱۳۸۳ انجام داده است.الگوی برنامهٔ درسی تربیت بدنی پس از تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش پیشنهاد شده است(۷).

جمع بندی پژوهش‌های انجام شده

بررسی مطالعات انجام شده در خصوص برنامهٔ درسی تربیت بدنی بیانگر آن است که در دهه‌های اخیر میزان توجه به درس تربیت بدنی در اکثر کشورها افزایش یافته است(۱،۷). این موضوع باعث شده که از الگوهای جدید در زمینهٔ برنامهٔ درسی استفاده گردد. ویژگی مهم الگوهای برنامهٔ درسی که در درس تربیت بدنی به‌کار گرفته شده این است که در همهٔ آن‌ها از رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک استفاده شده است. چشم‌انداز، بیانیهٔ مأموریت و اصول برنامهٔ درسی در این برنامه‌ها نکاتی است که در بخش‌های اصلی و محوری برنامهٔ درسی اثر گذاشته است. از مطالعه معیارهای الگوی آکادمیک و چارچوب برنامهٔ درسی تربیت بدنی امریکا می‌توان در زمینهٔ طراحی الگو و انتخاب رویکردهای برنامهٔ درسی استفاده نمود(۴،۵). در الگوی انجمن بین‌المللی سلامت و تربیت بدنی و برنامهٔ درسی

1. Body management
2. Locomotor movement
3. Manipulative

Archive of SID

www.SID.ir

تربیت بدنی امریکا بر سه رویکرد شیوهٔ زندگی فعال، رویکرد حرکات بدنی و رویکرد فردی ـ احتماعی و فرهنگی در برنامه‌های درسی تأکید شده است (۶). این رویکردها در طراحی الگوی پیشنهادی مورد استفاده قرار می‌گیرند. در بسیاری از برنامه‌های درسی مطالعه شده، ویژگی‌های الگوی طراحی برنامهٔ درسی به چشم می‌خورد (۱۲،۱۳). از مطالعات داخلی که در مورد برنامه‌های درسی تربیت بدنی انجام شده، می‌توان در خصوص وضعیت برنامهٔ درسی، الگوی موجود و جهت‌گیری درس تربیت بدنی استفاده نمود (۷،۸).

بنابراین هر یک از پروژه‌هایی که در این مقاله استفاده شده در خصوص استقرار الگوی برنامهٔ درسی تربیت بدنی کمک شایانی نموده است و علاوه بر رویکردهای کلی و جهت‌گیری کلان در تحلیل و بررسی عناصر برنامهٔ درسی حمایت‌های لازم را ارائه خواهد داد.

در مجموع می‌توان گفت از مطالعاتی در این مقاله برای پیشینه استفاده شده، خصوصیات رویکردها و الگوهای برنامهٔ درسی را دارا هستند و در مورد طراحی الگوی برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی کمک مؤثری می‌نمایند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش بر اساس پرسش‌های مطرح شده

پرسش اول: ویژگی‌ها و خصوصیات رویکردها و الگوهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی چیست و الگوی مطلوب کدام است؟

الف) ویژگی‌ها و خصوصیات رویکردهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی

بررسی و مطالعهٔ برنامه‌های درسی و پژوهش‌های انجام شده در زمینهٔ تربیت بدنی این امکان را فراهم می‌آورد که بتوان رویکردهای غالب را شناسایی و بر اساس آن ویژگی‌ها و خصوصیات آن‌ها را بیان نمود.

۱. با توجه به ویژگی‌های جسمانی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی از بین سه منبع مؤثر در تدوین برنامهٔ درسی یعنی دانش‌آموز، جامعه و رشتهٔ تخصصی رویکردی انتخاب شود که به دانش‌آموز به‌عنوان منبع اصلی توجه و تمرکز بیشتری داشته باشد.

۲. در بسیاری از برنامه‌های درسی تربیت بدنی در دورهٔ ابتدایی به رویکرد شیوهٔ زندگی

Archive of SID

www.SID.ir

فعال تأکید شده است (۵،۶).

۳. به لحاظ اثرگذاری رویکرد برنامهٔ درسی در انتخاب اهداف، محتوا و سایر عناصر برنامهٔ درسی در انتخاب رویکرد برنامهٔ درسی نهایت دقت صورت گیرد. در این مورد به فلسفهٔ تربیت بدنی در نظام آموزشی و جایگاه آن در مقایسه با سایر دروس توجه شود.

۴. آموزش رشته‌های ورزشی رویکرد اصلی برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی محسوب نمی‌شود (همان منبع).

۵. در برنامه‌های درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی بر رویکردهای شیوهٔ زندگی فعال، آمادگی جسمانی و رویکرد فردی ـ اجتماعی و فرهنگی تأکید شده است (۵).

ب) ویژگی‌ها و خصوصیات الگوهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی

الگوهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی ضمن تأثیرپذیری از منابع اساسی بر عناصر برنامهٔ درسی تأثیر می‌گذارد. با بررسی و مطالعهٔ برنامه‌های درسی و پژوهش‌های انجام شده می‌توان الگوهای رایج را شناسایی و ویژگی‌های آن را تعیین نمود.

۱. با توجه به ویژگی‌های جسمانی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی در طراحی برنامهٔ درسی از الگویی استفاده شود که منبع و محور اصلی دانش‌آموز باشد (۱۴).

۲. الگوهای مبتنی بر نقش و فعالیت‌های اجتماعی و الگوی مبتنی بر فعالیت‌ها، نیازها و علایق دانش‌آموزان در طراحی برنامهٔ درسی دورهٔ ابتدایی با توجه به ماهیت و کارکردهای تربیت بدنی و ویژگی‌های رشدی فراگیران این دوره قابلیت انطباق دارد (۱۵).

۳. با توجه به ابعاد شناختی، عاطفی و روانی حرکت دانش‌آموزان الگوی ترکیبی با محوریت فراگیر در این درس پیشنهاد می‌گردد (۷،۱۶).

با توجه به ماهیت درس تربیت بدنی در دورهٔ ابتدایی و مأموریت‌های موجود در آن، الگوهای آموزش آمادگی جسمانی، رشدی، مبتنی بر فعالیت و انسان‌گرایی کارایی بیشتری در این دوره ایجاد می‌کند (همان منبع).

Archive of SID

www.SID.ir

ج) الگوی پیشنهادی برنامهٔ درسی تربیت بدنی

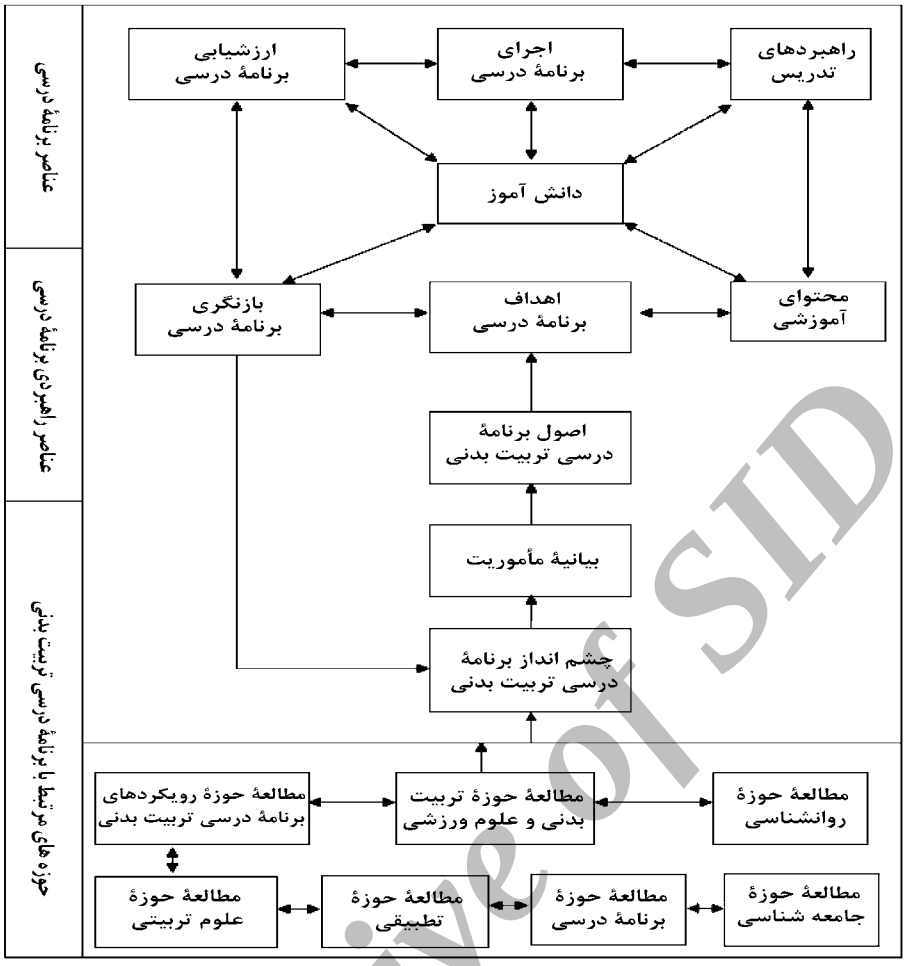

د) فلسفه و ویژگی‌های الگوی پیشنهادی

الگوی پیشنهادی از سه بخش حوزه‌های مرتبط با برنامهٔ درسی، عناصر راهبردی و عناصر برنامهٔ درسی تشکیل شده است.

پایه و اساس الگوی پیشنهادی مبانی فلسفی، روان‌شناختی، تربیت بدنی و جامعه‌شناسی است، در این الگو تلاش شد بر اساس مبانی مذکور هفت حوزه به‌عنوان مبانی برنامهٔ درسی

Archive of SID

www.SID.ir

تربیت بدنی بیان گردد. در پژوهش‌های انجام شده در سایر دروس حوزه‌های ارائه شده مورد تأیید قرار گرفته است (۱۷،۱۸).

الگوی پیشنهادی بر اساس مطالعات حوزه‌های مختلف مرتبط با تربیت بدنی و ورزش شکل گرفته و پایه و اساس آن پژوهشی است.

مانند بسیاری از برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، برنامهٔ درسی تربیت بدنی با رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک پیشنهاد شده است (۳،۴،۶).

در این الگو به‌جای تأکید بر اهداف به چشم‌انداز تأکید شده است. رویکرد مورد نظر ضمن هماهنگی اهداف و جهت‌گیری‌های درس تربیت بدنی با سایر دروس، تحقق اهداف تعلیم و تربیت را عملی‌تر می‌سازد.

رسالت یا بیانیهٔ مأموریت که وظایف اصلی درس تربیت بدنی را در محورهای مختلف معین می‌کند برنامهٔ درسی تربیت بدنی را بیش از تعیین اهداف آموزش وسعت و گستردگی می‌بخشد.

اصول برنامهٔ درسی تربیت بدنی در واقع جهت‌گیری‌ها، بایدها و نبایدهای حاکم بر نظام برنامه‌ریزی درسی تربیت بدنی است که تلاش می‌کند بر اساس رویکرد فلسفی، تربیتی، علمی و اجتماعی حرکت نماید.

با توجه به ویژگی‌ها و مشخصات دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی در بین الگوی برنامهٔ درسی به دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از منابع اساسی تأکید بیشتری شده است و همهٔ عناصر با توجه به ویژگی‌های روان‌شناختی و فیزیولوژیک فراگیران انطباق داده می‌شود.

نحوهٔ ارتباط عناصر برنامهٔ درسی تعاملی است.

پرسش دوم: آیا الگوی پیشنهادی برای اجرا در نظام آموزشی از نظر متخصصان تربیت بدنی و برنامه‌ریزی درسی از اعتبار برخوردار است؟

برای اعتبارسنجی الگوی پیشنهادی از ۲۰ نفر از متخصصان تربیت بدنی و برنامه‌ریزی درسی از دانشگاه‌های تهران، تربیت معلم، تربیت مدرس و علامه طباطبایی استفاده شده است. پرسش‌های مطرح شده و جمع‌بندی مباحث به‌صورت زیر است.

۱) آیا حوزه‌های مورد مطالعه در الگوی پیشنهادی دارای کفایت لازم می‌باشد و یا ضروری است حوزه‌های دیگری به آن اضافه شود؟

Archive of SID

www.SID.ir

۸۰٪ از متخصصان، حوزه‌های پیشنهادی در این پژوهش را کافی دانستند و بیان کردند که تقریباً تمام حوزه‌های مرتبط با برنامهٔ درسی تربیت بدنی اعم از روان شناسی، تربیت بدنی و علوم تربیتی در این الگوی پیشنهادی ارائه شده است.

۲) آیا عناصری مانند چشم‌انداز، بیانیهٔ مأموریت و اصول برنامهٔ درسی که رویکرد و نگاه برنامهٔ درسی تربیت بدنی را از حالت عادی به نگاه استراتژیک تبدیل می‌کند در الگوی پیشنهادی دارای کفایت لازم می‌باشد و اصولا در نظام آموزش قابل اجراست؟

۱۰۰٪ متخصصان اظهار داشتند که رویکرد کلان و استراتژیک در تدوین برنامه‌های درسی در ایران اقدامی مناسب به‌شمار می‌آید. نگاه راهبردی در تدوین برنامهٔ درسی تربیت بدنی سبب ارتباط و هماهنگی بیشتر بین درس تربیت بدنی با سایر دروس در دورهٔ ابتدایی خواهد شد.

۳) آیا در الگوی پیشنهادی برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی، عناصر برنامهٔ درسی ارتباط منطقی با همدیگر دارند؟

متخصصان بیان نمودند که با توجه به الگوهای برنامهٔ درسی به‌ویژه در درس تربیت‌بدنی بین حوزه‌های مورد مطالعه و عناصر برنامهٔ درسی ارتباط منطقی وجود دارد. ۱۰۰ درصد متخصصان این ارتباط را مناسب ارزیابی نمودند و اذعان داشتند که حرکت از حوزه‌ها، چشم‌انداز بیانیه مأموریت، اصول برنامهٔ درسی به سمت اهداف و محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی یک سیر منظم و از کل به جزء بوده و نظم و ترتیب منطقی را دارا می‌باشد.

۴) آیا اتخاذ رویکرد فراگیرمحوری در برنامهٔ درسی تربیت بدنی الگوی پیشنهادی، رویکرد مناسبی است؟

۸۵٪ از متخصصان اعتقاد داشتند که رویکرد فراگیر محوری در این دوره کاربرد بیشتری دارد و هر چه در الگوها به یادگیرنده و فراگیر توجه بیشتری شود، عناصر برنامهٔ درسی قابلیت انطباق بالاتری با نیازها و خصوصیات فراگیران خواهد داشت. ۱۵٪ از متخصصان اعتقاد داشتند که رویکرد سیستمی که به همهٔ منابع فراگیر، جامعه و موضوع درسی توجه همزمان و هماهنگی داشته باشد، انطباق بیشتری ایجاد می‌کند و مناسب است.

۵) آیا خصوصیات و ویژگی‌های بیان شده برای رویکردهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی کافی است؟ در غیر این صورت چه ویژگی‌هایی را می‌توان به آن اضافه نمود؟

Archive of SID

www.SID.ir

با توجه به نگرش جدید در برنامهٔ درسی تربیت بدنی که رویکرد کلان و استراتژیک را برای این درس تدوین نموده ۱۰۰٪ از متخصصان اظهار داشتند که ویژگی‌های بیان شده کافی و مناسب هستند.

۶) آیا خصوصیات و ویژگی‌های بیان شده برای الگوهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی کافی است یا می‌توان مواردی را به آن اضافه نمود؟

۱۰۰٪ از متخصصان اظهار داشتند که ویژگی‌های بیان شده برای الگوها از جامعیت لازم برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج به‌دست آمده و برخی از ابعاد الگوی برنامهٔ درسی با استناد به پژوهش‌های انجام شده بدین شرح است.

حوزه‌های مختلفی مانند روان‌شناسی، علوم تربیتی، تربیت بدنی، مطالعهٔ تطبیقی، رویکردهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی حوزه‌هایی هستند که به‌عنوان مبانی برنامهٔ درسی تربیت بدنی به‌شمار می‌آیند و نتایج حاصل ازآن مطالعات نقش مؤثری در برنامهٔ درسی مذکور خواهد داشت. الگوی پیشنهادی برنامهٔ درسی که بر اساس مطالعات حوزه‌های هفت‌گانه شروع می‌شود یکی از ویژگی‌های الگوی برنامهٔ درسی است که به آن توجه مؤثری شده است. نتایج این موضوع با نتایج سایر پژوهش‌های موجود در این زمینه هماهنگ است. (۸). در مطالعات برنامهٔ درسی سایر رشته‌ها در ایران از این الگو استفاده شده است (۱۷،۱۸). بیشتر پژوهش‌های انجام شده برای طراحی الگو از مطالعات حوزه‌های مرتبط با تربیت بدنی بهره جسته و تلاش نمودند که از این مطالعات برای تعیین اهداف و فلسفهٔ تربیت بدنی مدارس استفاده شود (۴،۷). همچنین برای انتخاب اصول برنامهٔ درسی و جهت‌گیری‌ها و انتخاب رویکردها نیز این حوزه‌ها نقش مؤثری دارند.

در خصوص اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک جهت برنامهٔ درسی تربیت بدنی همان‌گونه که بیان شد غالب مطالعات و پژوهش‌هایی که از ۱۹۹۵ به‌بعد انجام شده از رویکرد استراتژیک استفاده نموده و تلاش کردند از رویکرد مبتنی بر تعیین اهداف پرهیز کنند و با مطالعه و بررسی حوزه‌های مرتبط، با تدوین چشم‌انداز، بیانیهٔ مأموریت و اصول برنامهٔ درسی، برنامه‌ریزی این درس را به شکل راهبردی مدِنظر قرار دهند (۱۲،۶-۴). در زمینهٔ

Archive of SID

www.SID.ir

رویکرد کلان برنامهٔ درسی در الگوی پیشنهادی و اتخاذ رویکرد استراتژیک، با توجه به بررسی‌های انجام شده، هماهنگی درس تربیت بدنی با سایر دروس صورت گرفته و نتایج آن با نتایج سایر مطالعات در این زمینه کاملاً منطبق است.

رویکردهای برنامهٔ درسی تربیت بدنی اساسی‌ترین محور الگوی برنامهٔ درسی پیشنهادی است که بر اساس مطالعه و بررسی برنامه‌های درسی می‌توان جهت‌گیری‌ها و نحوهٔ نگرش برنامهٔ درسی نسبت به منابع اساسی را ارزیابی نمود. نگاه‌های فلسفی و ماهیتی در این زمینه نقش اصلی را ایفا می‌نماید. این موضوع به عوامل مختلفی بستگی دارد و به‌طور کلی هیچ‌کدام به تنهایی کافی نیستند. در بسیاری از برنامه‌های درسی موجود، رویکرد شیوهٔ زندگی فعال، رویکرد حرکت و رویکرد فردی ـ اجتماعی و فرهنگی به‌عنوان سه رویکرد اصلی برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی ذکر شده است (۵،۶). هر کدام از رویکردهای مذکور به یک منبع از برنامهٔ درسی می‌پردازد. رویکرد شیوهٔ زندگی فعال با منبع جامعه، رویکرد حرکت با منبع علم تربیت بدنی و رویکرد فردی ـ اجتماعی و فرهنگی با یادگیرنده ارتباط دارد. در الگوی پیشنهادی تلاش شده ضمن هماهنگی با پژوهش‌های انجام شده و تأیید برخی از پژوهش‌های ذکر شدهٔ فوق به رویکرد تلفیقی با محوریت فراگیر توجه شود. در بین پژوهش‌های انجام شده، انجمن بین‌المللی سلامت یکی از کامل‌ترین برنامه‌های درسی به‌شمار می‌آید که توانسته نگاه جامع و دقیقی را به منابع اصلی برنامهٔ درسی لحاظ نماید و در اهداف، محتوا و برنامهٔ درسی نگاه یکسانی را به سه منبع اصلی داشته باشد. نتایج این پژوهش با نتایج انجمن بین‌المللی سلامت، تربیت بدنی، ورزش، تفریح و حرکات موزون (۲۰۰۱) هماهنگی کامل دارد.

در خصوص الگوهای طراحی برنامهٔ درسی که بخش عملی رویکردهای برنامهٔ درسی را در بخش عناصر برنامهٔ درسی فراهم می‌آورد، نتایج این پژوهش با پژوهش‌های انجام شده (۷،۱۶) انطباق دارد. با توجه به اهداف درس تربیت بدنی و ویژگی‌های رشدی فراگیران، الگویی که بتواند این نیازها را تأمین نماید مورد توجه بوده و تلاش گردیده به الگوی خودشناسی انسان‌گرایانه، تربیت بدنی از طریق بازی و الگوهایی که میزان توجه به فراگیر بیشتر باشد در الگوی پیشنهادی مورد تأکید قرار گیرد. همچنین به الگوهای آموزش آمادگی جسمانی، رشدی، مبتنی بر فعالیت و انسان‌گرایی نیز توجه شود.

Archive of SID

www.SID.ir

در مورد ویژگی‌ها و خصوصیات عناصر، برنامهٔ درسی مانند اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی نتایج این پژوهش از حمایت پژوهش‌های پاول نیکولای (۱۹۹۷)؛ چارچوب برنامهٔ درسی تربیت بدنی امریکا (۱۹۹۹)؛ انجمن بین‌المللی، سلامت، تربیت بدنی (۲۰۰۱) و تیمبو (۲۰۰۲) برخوردار است. خصوصیات عناصر برنامهٔ درسی به‌گونه‌ای که بتواند جهت‌گیری‌های اصلی را برای تدوین برنامهٔ درسی داشته باشد از جمله نکاتی است که در طراحی الگوی پیشنهادی بر آن تأکید شده است (۶،۷،۱۲،۱۴). این موضوع با نتایج پژوهش‌های مذکور کاملاً همخوانی دارد.

پیشنهادها

درس تربیت بدنی در نظام آموزشی دورهٔ ابتدایی به اندازهٔ سایر درس‌ها به دلایل مختلف از جمله فقدان برنامهٔ درسی مدون همواره با مشکلاتی همراه بوده است. با توجه به پژوهش حاضر توجه به این موارد توصیه می‌شود.

۱. الگوی پیشنهادی برنامهٔ درسی تربیت بدنی می‌تواند مکمل برنامهٔ درسی موجود وزارت آموزش و پرورش باشد و در صورت اجرا مشکلات فعلی آن مرتفع خواهد شد.
۲. با اجرای الگوی پیشنهادی که با رویکرد برنامه‌ریزی استراتژیک طراحی گردیده ارتباط این درس با سایر دروس افزایش خواهد یافت.
۳. رویکرد اصلی در طراحی برنامهٔ درسی تربیت بدنی فراگیرمحوری است و با ویژگی‌ها و خصوصیات رشدی دانش‌آموزان تناسب بیشتری دارد.
۴. با مطالعه صورت گرفته کاستی‌ها و مشکلات برنامهٔ درسی موجود روشن شده و می‌توان در خصوص هر یک از آن‌ها پژوهش جداگانه‌ایی انجام داد.
۵. آموزش درس تربیت بدنی در سال‌های گذشته به سمت آموزش رشته‌های ورزشی گرایش پیدا کرده درحالی‌که مطالعهٔ حاضر نشان می‌دهد که نگاه سیستمی و توجه به سایر منابع برنامهٔ درسی از جمله دانش‌آموز و جامعه ضروری است.

Archive of SID

www.SID.ir

منابع

1. Hardman, ken (2005) *"Global vision of the situation, trends, and issues of sport and physical education in school",* university college worecter.

۲. امیرتاش، علی‌محمد (۱۳۷۲) کلیات روش‌های تدریس درس تربیت بدنی دوره ابتدایی، وزارت آموزش و پرورش.

3. Macoy, Allison (1996) *"Framework for physical education in state mississppi"* department of education Mississippi, file://A:/phedal. Htm.
4. Nikolay, pauli (1997) *"Wisconsin's model academic standards of physical education",* department of public instruction.
5. *"Framework for physical education in America"* (1999) http://www.Sasked.Gov.sk. Ca/docs/physed/physed 1-5ep_intro.Html
6. *"Framework for physical education"* (2001) International Council for Health, Physical Education, Recreation, Sport and Dance.

۷. اسمعیلی، محمدرضا (۱۳۸۳) مطالعهٔ تطبیقی برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی در ایران و کشورهای منتخب جهان و ارائه الگو، پایان‌نامهٔ دورهٔ دکترای دانشکده تربیت بدنی و علم ورزشی دانشگاه تربیت معلم تهران

۸. راهنمای برنامهٔ درسی تربیت بدنی دورهٔ ابتدایی (۱۳۷۹)، گروه برنامه‌ریزی درسی تربیت بدنی‌سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش.

۹. خبیری، محمد (۱۳۷۶) تجزیه و تحلیل نظرات تعدادی از معلمان ورزش دوره ابتدایی تهران در مورد زنگ ورزش و پیشنهادات اصلاحی، مجموعه مقالات دومین کنگره علمی ورزش مدارس با تأکید بر دوره ابتدایی وزارت آموزش و پرورش.

۱۰. حیدری، محمود (۱۳۷۹) توصیف وضعیت آموزشی دبیرستان‌های تربیت بدنی کشور از دیدگاه معلمان و دانش‌آموزان، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد تربیت بدنی دانشگاه تربیت معلم تهران

۱۱. حمایت‌طلب، رسول (۱۳۸۰) مقایسهٔ وضعیت آمادگی جسمانی دانش‌آموزان مدارس مقطع ابتدایی دارای معلم تربیت بدنی با مدارس بدون معلم تربیت بدنی، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد تربیت بدنی دانشگاه تهران.

12. *"framework for physical education in lerland"* (1990).
13. *"Physical education model content standards for California, public schools"* (2004).
14. Mark JimuTembo (2002) *"physical education curriculum for Malawi"*. Blacksburg, Virginia.

۱۵. خویی‌نژاد، غلامرضا (۱۳۷۲) برنامه‌ریزی درسی برای یادگیری و تدریس بهتر، آستان قدس رضوی.

۱۶. شفیع‌نیا، پروانه (۱۳۸۳) طراحی الگویی برای محتوای تدریس و ارزشیابی درس تربیت بدنی در

Archive of SID

www.SID.ir

مدارس راهنمایی دخترانه ایران، پایان‌نامهٔ دوره دکترای دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تربیت معلم تهران.
۱۷. امینی، محمد (۱۳۸۰) طراحی الگوی مطلوب برنامهٔ درسی تربیت هنری دورهٔ ابتدایی و مقایسهٔ آن با وضعیت موجود، پایان‌نامهٔ دوره دکترای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تربیت مدرس.
۱۸. صمدی، پروین (۱۳۸۰) طراحی الگوی برنامهٔ درسی دینی برای دوره متوسطه و میزان توافق برنامهٔ درسی رسمی با آن، پایان‌نامهٔ دوره دکترای برنامه‌ریزی درسی دانشگاه تربیت مدرس.

Archive of SID

www.SID.ir